

Het belang van *zakat* voor de gemeenschap

‘En zij die goud en zilver oppotten en geen bijdrage op Gods weg geven, zeg hun een pijnlijke afstraffing aan op de dag dat zij in het vuur van de hel verhit zullen worden; dan zullen hun voorhoofden, hun zijden en hun ruggen verzengd worden. Dit is voor wat jullie voor jezelf opgepot hebben. Proeft dan wat jullie aan het oppotten waren.’ (Koran 9:34v)

Het begrip ‘*zakat*’ wordt in het Nederlands door verschillende termen weergegeven: armenbelasting, religieuze belasting, weldadigheid, verplichte aalmoes, enzovoort. Behalve ‘*zakat*’ kent de islam ook het begrip ‘*sadaqa*’. Dat kan in het Nederlands meestal met aalmoes of liefdadigheid weergegeven worden, maar soms wordt in de Koran met *sadaqa* ook *zakat* bedoeld.

In de *hadith* (overlevering) betekent *sadaqa* vaak liefdadigheid of aalmoes. Dit impliceert dat er twee soorten *sadaqa* zijn: vrijwillige (aalmoes of liefdadigheid) en verplichte (*zakat*). De eerste kent geen enkele beperking of voorwaarde. De tweede (*zakat*) kent wel beperkingen en voorwaarden.

In dit artikel kijken we eerst naar het verschil tussen *zakat* en *sadaqa* en naar de implicaties van dit verschil voor het handelen. Vervolgens gaan we nader in op de inhoud en voorwaarden van de *zakat*. Ten slotte besteden we aandacht aan de betekenis van de *zakat* voor de samenleving.

Sadaqa en *zakat*

Sadaqa en *zakat* zijn, zoals gezegd, twee verwante begrippen in de islam, die elkaar maar ten dele overlappen. Met het eerste woord wordt het al dan niet vrijwillig geven van een aalmoes of liefdadigheid bedoeld en met het tweede woord wordt slechts de verplichte aalmoes of religieuze belasting aangeduid.

Het lijkt een beetje verwarrend of zelfs een *contradictio in terminis* om van een verplichte aalmoes te spreken. Dat komt omdat het woord *sadaqa* in de Koran voor beide begrippen gebruikt is. Dat is niet zonder reden of inhoud.

Het woord *sadaqa* wordt afgeleid van het woord *sidq*. *Sidq* betekent letterlijk trouw zijn, eerlijk zijn. Het is het tegenovergestelde van liegen, niet nakomen wat je hebt beloofd. Met *sidq* wordt aangeduid dat een moslim trouw blijft aan zijn geloof in God en dat hij een eerlijke, oprechte gelovige is (*sadiq* of *siddiq*).

De eerlijkheid manifesteert zich bijvoorbeeld in het verdelen van (Gods) bezit: vanuit het

islamitische gezichtspunt is God de feitelijke eigenaar van het bezit, en eigenlijk van alle dingen, van heel de wereld en het universum, want God is de Schepper van de mens en de Gever of uitdeler van bezit. In gelijke of ongelijke mate, al naargelang zijn wens en wijsheid (Koran 16:71).

Dit bezit wordt door God aan mensen toevertrouwd met de bedoeling dat het onder

hen (gelijk) verdeeld en benut wordt. Wie naar die bedoeling leeft en dus een gedeelte van het hem of haar toevertrouwd bezit afstaat aan de ander, is een trouw en eerlijk mens (*sadiq*).

Naar de oorspronkelijke betekenis betekent het woord *zakat* heel iets anders dan *sadaqa*. *Zakat* betekent oorspronkelijk reiniging en toename. Dat betekent dat het bezit wordt gereinigd door het met de arme te delen; het eigen bezit wordt gereinigd doordat het deel van de arme ervan wordt gescheiden. Een arm mens heeft gedeeltelijk recht op het bezit van de ander, van rijke mensen, zoals de Koran dat zegt (Koran 51:19; 9:103).

Dit vers van de Koran is het eerste vers – althans volgens de meeste geleerden – waarin de *zakat* in de islam verplicht is gesteld. Wie dat niet ten uitvoer brengt, wordt bedreigd met een straf in de hel, zoals in het bovengenoemde vers al is aangegeven (Koran 9:34v). Daarom is het geven van een *sadaqa* in de vorm van geld of het verrichten van een goed werk vanuit liefdadigheid, eigenlijk altijd een morele verplichting die aan bezit is verbonden.

Wie een deel van het toevertrouwd bezit afstaat aan de ander, is een trouw en eerlijk mens

Het verschil tussen *sadaqa* en *zakat*

Het geven of nemen van *zakat* verschilt van *sadaqa*, omdat het een juridische verplichting is. Als morele verplichting en daarnaast bovendien als wettelijke verplichting kunnen we begrijpen dat *sadaqa* soms de morele en soms, net als *zakat*, de juridische betekenis heeft (Koran 9:58;

79, 103v; 58:12v). *Sadaqa* kent geen beperking of voorwaarde, terwijl er aan het geven en nemen

van *zakat* vaste regels en voorwaarden zijn verbonden. Kort gezegd elke liefdadigheid, klein of groot, is een *sadaqa* en de verplichte *sadaqa* heet *zakat*, die zoals gezegd, aan regels is gebonden. Maar nu het belang, de betekenis en het doel van *zakat*.

Het belang van *zakat* in de islam

Zakat is een van de vijf pilen van de islam. De islam kent de bekende vijf verplichtingen waarvoor elke moslim moet voldoen:

- geloofsbelijdenis (*shahada*): ‘Er is geen God dan Allah, en Mohammed is zijn (laatste) Boodschapper’;
- de vijf dagelijkse gebeden (*salaat*);
- *zakat*;
- het vasten in de maand *Ramadan*;
- eens in het leven de bedevaart naar Mekka.

In deze volgorde. Samen met de *salaat* is de *zakat* een van de belangrijkste pilen van de islam¹ – zó belangrijk, dat de eerste kalief Aboe Bakir oorlog heeft aangekondigd aan degenen die geen *zakat* meer wilden geven na de dood van de Profeet: ▷

‘Wie mij ook maar een bokje weigert, dat hij aan de Profeet placht op te brengen’, zo verklaarde hij, ‘met hem zal ik oorlog voeren.’ (Juynboll 1930, 80)

Betekenis en doel van *zakat*

Zakat betekent letterlijk: reiniging en toename, zoals we al eerder gezegd hebben. Toename heeft een dubbele betekenis. Enerzijds moet *zakat* worden gegeven van bezit dat is toegevoegd, bijvoorbeeld geld en vee. Anderzijds brengt *zakat* ook toevoeging (*baraka*, letterlijk ‘zegen’) aan je bezit in plaats van afname. Door te delen reinigt men zijn bezit, namelijk van de rechten van de ander en zijn geest van de straf die hij of zij verdiend zou hebben in het geval dat men geen *zakat* geeft en het deel van de ander voor zichzelf houdt.

Een andere betekenis is dat de *zakat*, net als de *salaat*, de verbindingscirkel rond maakt: het geven van *zakat* betekent een horizontale verbinding met de mens en daardoor indirect ook met God, en het verrichten van *salaat* brengt een verticale, rechtstreekse verbinding met God tot stand. Het doel van *zakat* is het realiseren van de sociale rechtvaardigheid en solidariteit, zodat de ‘rijkdom niet rondgaat onder rijken alleen’ zoals dat in de Koran wordt gezegd (59:7).

Voorwaarden van *zakat*

Wie moet *zakat* geven en aan wie wordt het gegeven? Van welke dingen moet *zakat* gegeven worden en ten slotte: wat betekent dat voor de moslimgemeenschap over het algemeen en in het bijzonder in Nederland?

Wie moet *zakat* geven en waarvan?

Armen hoeven geen *zakat* te geven. *Zakat* is verplicht voor de rijken. Maar wie is rijk? Niet iedereen met een beetje bezit of spaargeld wordt in de islam als rijk beschouwd. De maatstaf voor rijkdom is dat iemand een bepaalde mate van bezit heeft bereikt. Die grens heet *nisab*. *Nisab* geeft dus de minimumgrens aan waarboven men als welgesteld wordt beschouwd.

Er zijn nog enkele beperkingen bij de verplichting van *zakat*. Men is pas *zakat* verschuldigd na de aftrek van de schulden en de nodige basisbehoeften (*hawaidj asliyya*), zoals de jaarlijkse kosten voor levensonderhoud, huis (huizen), auto, kleding, onderwijs, boeken, enzovoort. Daarnaast gaat de verplichting pas in het najaar in (van maan-maanden) vanaf het moment dat men de *nisab* bereikt.

De hoogte van de *zakat* wordt bepaald per soort bezit volgens een vastgestelde tabel. Er worden vijf soorten bezit onderscheiden. *Zakat* is volgens de islamitische wetgeving dus niet van alle bezittingen en inkomsten verschuldigd, maar slechts van wat onder deze vijf categorieën valt:

- goud en zilver; de *nisab* bedraagt, in de Arabische maat voor zilver, 200 *dirham* (561 gram) en voor goud 20 *misqaal* (80,18 gram, momenteel ongeveer € 800) of geld ter waarde van het gewicht in goud en zilver;
- koopwaar: goederen om handel mee te drijven;
- veldvruchten en fruit: van wat de akkers opbrengen, wat bewaard kan worden en niet aan spoedig bederf onderhevig is; van veldvruchten en fruit moet 10 procent of 5 procent

zakat bij de oogst of pluk worden voldaan, indien de oogst meer dan 5 *wasaq* is (ongeveer duizend kilo); van het overige wat men na een jaar nog in bezit heeft moet 2,5 procent als *zakat* worden gegeven;

- opbrengst uit bronnen en mijnen, zoals ijzer, koper, aardolie, enzovoort (20 procent volgens sommige stromingen);
- vee: kamelen, runderen en klein vee (schapen of geiten); de *nisab* van het vee verschilt per soort dieren: 1 rund op de 30, 1 kameel op de 5; voor kuddes schapen of geiten geven de *fiqh*-boeken nadere regels.

Wie voor zichzelf de actuele waarde van de *zakat* wil bepalen, kan dat doen met behulp van een ‘*zakat calculator*’ op internet (bijvoorbeeld www.24hgold.com/english/Zakat%20on%202016%2005%2004%20USD-EUR.aspx). Voor 2016 is het basisbedrag van waaraf *zakat* gegeven moet worden, vastgesteld op € 3045.

In de Koran worden acht groepen mensen genoemd die recht hebben op *zakat*:

‘Voorwaar de *sadaqaat* [*zakat*] is slechts voor de armen en de behoeftigen, voor hen die ermee belast zijn [de inners van *zakat*] en voor hen wier harten verzacht moet worden [bekeerlingen] en voor de vrijkoop van slaven en schuldenaren, en om in te zetten op Gods weg en voor de reiziger. [Dit is] een verplichting van God. God is wetend en wijs.’ (Tawba 9:60)

Volgens dit vers gaat het om de volgende acht groepen:

1. armen (Arabisch: *faqier*): mensen wier bezit onder de *nisab* valt;
2. behoeftigen (Arabisch: *miskien*): mensen die in nood verkeren;

3. inners van *zakat* (Arabisch: *aamils*), inclusief de administrateurs;
4. bekeerlingen (Arabisch: *muallafu’l quloeb*): zij wier hart verzacht moet worden; mensen die zich weliswaar tot de islam hebben bekeerd, maar wier ijver voor de godsdienst toch nog zwak is;³
5. slaven: voor hun vrijlating;
6. schuldenaren, in het bijzonder degenen die vanwege een welgevallige daad in de schulden zijn geraakt;
7. degenen die op Gods weg zijn (Arabisch: *fi sabilillah*); bijvoorbeeld geleerden, onderwijzers, pelgrims;
8. reizigers zonder proviand.

Betekenis voor de samenleving

Op basis van het bovenstaande koranvers geldt wat men aan anderen geeft niet als de *zakat*, die tot de primaire religieuze verplichtingen behoort. Daarom mag men geen *zakat* geven voor het bouwen van een moskee, een school of iets dergelijks. Voor zulke dingen wordt wel *sadaqa*, in de zin van vrijwillige bijdrage of gift, gegeven. Zoals we hebben uiteengezet zijn giften een morele verplichting.

Zakat is dus een minimum waartoe men volgens de islamitische regelgeving verplicht is. Voor giften (*sadaqa*) is geen minimum vastgelegd. Er is wel een maximum: men mag niet meer dan een derde deel van het totale bezit als gift geven als er erfgenamen zijn. Maar op grond van vele verzen in de Koran en overleveringen (*hadith*) kent men grote betekenis toe aan liefdadigheid.

Een speciaal geval is *sadaqa* vanuit iemands nalatenschap, de *sadaqa djariya* (doorlopende

sadaqa). Een bekende *hadith* noemt dit een na de dood nagelaten liefdadigheid. De verdiensten (*adjr*) daarvan komen de overledene in het oordeel ten goede, voor zover de nagelaten gift goed wordt benut, bijvoorbeeld voor fontein, brug, moskee of anderszins. Dit is een grote stimulans voor moslims om na hun dood iets verdienstelijks na te laten waarvoor ze in het hiernamaals door Allah beloond zullen worden:

‘Zij die hun bezittingen als bijdrage op Gods weg geven, lijken bijvoorbeeld op een zaadkorrel die zeven aren laat groeien met honderd korrels in elke aar. God geeft het dubbele aan wie Hij wil en God is alomvattend en wetend.’
(Koran 2:261)

Hierin bestaat er geen verschil tussen man en vrouw:

‘En de gelovigen, mannen en vrouwen, zijn elkaars helpers. Zij sporen aan tot het goede en verbieden het kwade en houden het gebed en betalen de Zakat en gehoorzamen Allah en Zijn boodschapper. Zij zijn degenen die Allah zal begenadigen. Voorzeker, Allah is Almachtig, Alwijs.’ (Koran 9:71)

Zakat en *sadaqa* zijn twee grote bouwstenen van de moslimgemeenschap voor de opbouw van een rechtvaardige en vreedzame samenleving. In deze volgorde. <

Noten

¹ Het woord *zakat* komt 32 keer in de Koran voor. Het wordt 26 keer samen met de *salaat* genoemd, onder andere: ‘Verricht de *salaat* en geeft de *zakat*. En wat jullie vooraf voor jullie zelf aan goeds gedaan hebben, dat zullen jullie bij God vinden. Wat jullie doen doorziet God wel’ (Koran 2:110).

² Zie: Juynbooll, TH.W. (1930). *Handleiding tot de kennis van de Mohammedaansche wet*. Leiden: E.J. Brill, 81v.

³ Voorts onder andere aanzienlijke personen. Kalief Omer heeft deze groep geen *zakat* meer gegeven.

Dr. Arslan Karagül was tot deze zomer universitair docent Islamitische Geestelijke Verzorging en Pedagogiek aan de Faculteit Godgeleerdheid van de Vrije Universiteit Amsterdam.
a.karagul@vu.nl